

Kryśalo O. V. Linguistic Personality of Valery Shevchuk in the Original Variant of His Novel «Eye of the Abyss» and its Translation into English. The article presents an attempt to analyze the peculiarities of appearing of Valery Shevchuk's linguistic personality in the original variant of his novel «Eye of the Abyss» and the translation of the novel into English. The linguistic personality is considered from the points of language units of different levels used in the novel, individual concepts functioning in this literature work, pragmatic intentions of the author. The results of the research proved that the ways the verbal-semantic, cognitive and pragmatic levels of linguistic personality of the author of the novel «Eye of the Abyss» are expressed in the translation of the novel into English are different from the ways the author's linguistic personality is expressed in the original variant of the novel.

Key words: linguistic personality, translation, lexical-semantic units, concepts, linguistic culturology.

Стаття надійшла до редколегії
21.03.2013 р.

УДК 811.111'253

Анастасія Кулікова

Стратегії відтворення специфіки сучасної американської культури при аудіовізуальному перекладі

У статті висвітлено проблему аудіовізуального перекладу, яка в Україні розроблена слабо, зокрема виявлено стратегії адаптації національно-специфічних одиниць, що відображають особливості культури американського народу. Розглянуто чинники, які впливають на вибір стратегій перекладу аудіовізуальної продукції. Охарактеризовано проблему визначення стратегій перекладу національно-специфічних одиниць на основі аналізу й систематизації досліджень зарубіжних науковців. Виявлено основні стратегії адаптації американських реалій до адекватного сприйняття українською аудиторією. Встановлено випадки, коли переклад національно маркованої лексики є неможливим або некоректним.

Ключові слова: адаптація, аудіовізуальний переклад (АВП), аудіовізуальний текст, еквівалент, закадровий переклад, калькування, реалія, субтитрування.

Постановка наукової проблеми та її значення. Мова – це відображення культури того чи іншого народу. Аудіовізуальний текст пропонує культурну репрезентацію світу як через мову, так і через зображення. Загальновизнано, що перекладач є сполучною ланкою між лінгвістичною та культурною системами й потребує не лише білінгвальних навичок, а й бікультурного бачення. Тому надзвичайно важливим й актуальним для сучасного перекладознавства є наукове обґрунтування проблеми відтворення національно-специфічних елементів мови оригіналу мовою перекладу в аудіовізуальній продукції. Адже саме ця продукція є джерелом більшості текстових ремінісценцій (цитат, алюзій, згадувань тощо), які функціонують у повсякденній комунікації й найбільше впливають на формування масового сприйняття інших народів та їхньої культури в сучасному світі.

Слід зазначити, що проблему перекладу національно-специфічних лексичних одиниць на прикладі різних пар мов досліджувало багато російських й вітчизняних науковців, зокрема А. С. Бархударов, В. С. Виноградов, С. Влахов, С. Флорин та ін. Що стосується безпосередньо перенесення культурно значимої інформації при аудіовізуальному перекладі, то ця тема розроблена недостатньо. В основному вона представлена в роботах таких зарубіжних дослідників, як І. Гамб'є (Y. Gambier), Х. Діас Сінтас (J. Diaz Cintas), Ф. Карамитроглоу (F. Karamitroglou), З. Петі (Z. Pettit), П. Райх (P. Reich) та ін. Проблема відтворення американської культурної специфіки в аудіовізуальних творах українською раніше взагалі не розглядалася.

Мета статті – виявлення характерних для аудіовізуального перекладу стратегій адаптації національно-специфічних одиниць, які відображають особливості культури американського народу.

Для реалізації мети поставлено такі завдання: 1) розглянути чинники, які впливають на вибір стратегій перекладу аудіовізуальної продукції; 2) на основі аналізу й систематизації досліджень зарубіжних науковців охарактеризувати проблему визначення стратегій перекладу національно-

специфічних одиниць; 3) виділити основні стратегії адаптації американських реалій до адекватного сприйняття українською аудиторією; 4) встановити випадки, коли переклад національно-маркованої лексики є неможливим або некоректним.

Матеріалом нашого дослідження послужили художній фільм «Освідчення» (2009 р.) й комедійний телесеріал «Друзі» (1994–2004), який є відображенням сучасної американської культури, адже в ньому дуже часто трапляється безеквівалентна лексика (зокрема власні назви та реалії), що викликає значні труднощі у перекладачів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Аудіовізуальний переклад (у сучасному вітчизняному науковому обігу кіно- / відеопереклад, теле- / відеопереклад, медіапереклад) – це переклад вербального супроводу до відеоряду, що використовується на телебаченні, у перекладі фільмів та іншої аудіо-відеопродукції. Теле/відеопереклад поєднує риси синхронного, послідовного, письмового перекладу, перекладу з листа, залежно від типу програми та її створення [1, с. 49]

Завдання перекладача аудіовізуального твору полягає у відтворенні оригінального тексту мовою перекладу зі збереженням кінематографічної ілюзії. У виборі перекладацької стратегії багато залежить від мовних і культурологічних знань фахівця та його навичок аналізу аудіовізуального тексту. До чинників, які впливають на вибір перекладацької стратегії при АВП віднесемо:

- 1) необхідність скорочення при субтитруванні, лабіальна синхронізація при дублюванні;
- 2) тип аудіовізуального тексту (художній фільм, телесеріал, документальний фільм, теленовини тощо);
- 3) цільову аудиторію (вік – діти, дорослі; глядач з поглибленими знаннями в галузі, без спеціальних знань, загальна аудиторія, з обмеженими знаннями);
- 4) формат продукції, обраний для розповсюдження – телебачення, кінотеатри, DVD;
- 5) специфіку жанру (специфічні вимоги змісту самої програми), наприклад, комедія, драма, мюзикл, тощо.

Серед науковців, які досліджують проблему відтворення культурної специфіки тексту оригіналу при аудіовізуальному перекладі, немає єдності у визначенні основних стратегій такого перекладу. Так, познанський професор Т. Томашкевич (Т. Tomaszkiwicz) виділяє вісім стратегій відтворення культурно-специфічних одиниць, підкреслюючи, що деякі з цих одиниць не перекладаються:

1. Опущення, за якого культурне посилання також опускається.
2. Буквальний переклад, перенесення культурної реалії мови оригіналу за допомогою калькування.
3. Запозичення. Культурно-марковані лексичні одиниці тексту оригіналу використовуються в тексті перекладу без змін або відтворюються за допомогою транскодування.
4. Добір еквіваленту, лексичні одиниці оригіналу й перекладу мають подібне значення.
5. Адаптація, яка пристосовує до цільової мови та культури задля створення подібних до оригіналу конотацій. Найбільш уживана трансформація при адаптації – заміна.
6. Заміна культурно-маркованої одиниці дейксисом (мовний вираз, який може бути проінтерпретований лише за допомогою звернення до фізичних координат комунікативного акту – його учасників, його місця і часу, особливо, коли візуально підтримується на екрані жестами, рухами тощо).
7. Генералізація або нейтралізація оригіналу.
8. Пояснення, яке зазвичай будується на парафразі, що пояснює культурно-специфічну лексичну одиницю [3, с. 224].

У своїй роботі «A Proposed Set of Subtitling Standards in Europe» грецький науковець Фотіос Карамитроглу (Fotios Karamitroglou) виділяє п'ять основних стратегій перекладу реалій при субтитруванні: культурне перенесення (cultural transfer), транспозиція (transposition), транспозиція з поясненням (transposition with explanation), нейтралізація (neutralization) або звичайне пояснення, випущення (omission) [2].

Наприклад, при внутрішньомовному субтитруванні грецький науковець пропонує реалію *10 Downing Street* (резиденція британського прем'єр-міністра), яку вжито в реченні «*They were following orders from 10 Downing Street*» перекласти, обравши одну із зазначених вище стратегій, таким чином:

- 1) Культурне перенесення (cultural transfer) – *They were following orders from (place of the residence of the Prime Minister)*. У разі міжмовного субтитрування українською ми маємо: *Вони*

виконували вказівки з вулиці Грушевського. Оригінальне 10 Downing Street замінено адресою резиденції українського прем'єр-міністра.

2) Транспозиція (transposition) – *They were following orders from Downing Street 10.* Українською – *Вони виконували вказівки Даунінг стріт 10.*

3) Транспозиція з поясненням (transposition with explanation) – *They were following orders from Downing Street 10, the Prime Minister's House.* Українською – *Вони виконували вказівки Даунінг стріт 10, резиденції прем'єр-міністра.*

4) Нейтралізація (neutralization), або звичайне пояснення – *They were following orders from the Prime Minister.* Українською – *Вони виконували вказівки прем'єр-міністра.*

5) Випущення (omission) – *They were following orders.* Українською – *Вони виконували вказівки.*

Ф. Карамитроглоу підкреслює, що вибір стратегії залежить від перекладача й конкретної лінгвокультурологічної ситуації. До уваги має бути взято й екстралінгвістичні характеристики аудіовізуального тексту.

На прикладі одного з висловлювань героїні сіткому «Друзі» Фібі «*Where is my strong Ross Skywalker to come rescue me?*» розглянемо, чи можливо використати розглянуті вище стратегії для закадрового перекладу:

1) *Де мій могутній Рос Гагарін, який врятує мене?*

3) *Де мій мужній Рос Скайволкер, могутній герой, який врятує мене?*

4) *Де мій могутній герой Росс, який врятує мене?*

5) *Де ж той, хто мене врятує?*

Використання перестановки при перекладі українською видається неможливим. У професійному перекладі для «Нового каналу» вибір стратегії було зроблено на користь нейтралізації «*Де мій мужній космонавт Росс, коли він мене врятує?*».

Відсутність єдності у визначенні основних стратегій відтворення культурної специфіки аудіовізуального тексту при перекладі покладає на перекладачів велику відповідальність за кінцевий продукт. З одного боку, потрібно зберегти національну забарвленість оригіналу, з іншого – зробити її зрозумілою для аудиторії реципієнта.

У процесі дослідження ми проаналізували кінодіалоги фільму «Освідчення» й телесеріалу «Друзі» та виявлено стратегії, які використовуються для адаптації реалій американської культури до адекватного сприйняття українським глядачем. Матеріали проведеного дослідження дають змогу виділити такі стратегії:

1) Заміна маловідомої американської реалії американською, більш знайомою для української аудиторії. Унаочнимо:

Chandler: I was being Shelley Winters from The Poseidon Adventure.

Ross: I know.

Чендлер: Я зображав Ді Капріо у фіналі Титаника.

Рос: Я здогадався.

Цей діалог підтримується відеорядом, де Чендлер дивно рухається, ніби танцюючи. Його рухи – це зав'язка жарту, яка смішна сама по собі. Ще більший сміх аудиторії викликає розв'язка, що складається із посилання на лінгвокультурну реалію і перетворює всю ситуацію на фарс. Українському глядачеві незнайомий фільм «Пригоди Посейдона» та виконавець головної ролі, тому перекладачеві довелося замінити маловідоме ім'я представника американської культури іншим, більш відомим вітчизняній аудиторії. При заміні збереглася як культурна забарвленість діалогу, так і гумористичний ефект.

2) Заміна маловідомої американської реалії на загальновідому у світі.

У висловлюванні Чендлера згадується Мартін Лютер Кінг – персона відома не лише в США, а і в багатьох інших країнах світу. Проте маємо сумніви, що назва промови цього видатного діяча «Я маю мрію» (I have a dream), на якій будується жарт репліки, може бути з такою ж легкістю впізнана сучасною українською або російською аудиторією.

Chandler: What if Martin Luther King had said that? I kind of have a dream... I don't want to talk about it.

Чендлер: А якщо б Мартін Лютер Кінг сказав так? В мене тут був сон... Але я не хочу про це говорити.

Як бачимо, при перекладі власного імені українською використано прийом транскрипції/транслітерації, отже зберігається дійова особа, але втрачається гра слів, що призводить до нейтралізації жарту. При перекладі ж російською використовується інший підхід, а саме адаптацію жарту через компенсацію оригінальної власної назви більш знайомою для російського телеглядача: *«А если бы Менделеев так сказал? Мне тут сон приснился... Но я не хочу об этом говорить»*.

Загальновідомо, що Д. І. Менделєєв побачив свою періодичну таблицю хімічних елементів уві сні. Тому можна стверджувати, що з погляду адаптації цей переклад виходить значно зрозумілішим для російського глядача, окрім того, жарт повністю відтворено. При заміні не відбувається конфлікту сприйняття, адже прізвище Менделєєва відоме в усьому світі, отже той факт, що герой американського серіалу згадує російського вченого не викликає недовіри та не спантеличує аудиторію.

3) Пояснення (додавання).

Margaret Tate: We were going to lose DeLillo to Viking. – Инакше б Дона ДеЛіло перехопило видавництво «Вікінг».

Із наведених прикладів бачимо, що найчастіше серед культурно маркованої лексики використовуються прізвища відомих американців, які утворюють звичайний культурний фон для самих персонажів та студійної аудиторії. На нашу думку, винаходження українських еквівалентів (тобто використання імен відомих українців) зробить переклад фактично некоректним. Перекладачеві треба бути дуже уважним, щоб застосування українського еквіваленту в американському серіалі або художньому фільмі не здавалося неправдоподібним або сумнівним.

Зібраний і проаналізований фактичний матеріал також дає змогу виділити випадки, коли адаптація неможлива або некоректна. Перший такий випадок пов'язаний із безеквівалентними реаліями. Наведемо приклад:

Andrew Paxton: So, these are the questions that INS is gonna ask us. – Ось запитання, які нам будуть ставити (The Proposal).

У цьому випадку виправданим є видалення абревіатури *INS (Immigration and Naturalization Service)*. По-перше, в Україні немає аналогічної служби, тому заміна відповідником неможлива. По-друге, використання прийому транслітерації глядачеві буде незрозумілим, а калькування призведе до втрати синхронізації тексту й зображення.

Другий випадок спостерігаємо в разі використання жартів заснованих на неперекладних реаліях. З відеоряду (реакції дійових осіб) глядачеві зрозуміло, що герой сказав щось кумедне. У телесеріалах на кшталт «Друзі» відеоряд підкріплюється ще й сміхом за кадром. Отже, перекладач має віднайти такий жарт, який би або повністю заміщав сенс реалії, або утворював іншу ситуацію, яка мала б інший кумедний підтекст, але все одно залишала би ситуацію жарту в епізоді. Наприклад:

Monica: Under personal comments: «New York Knicks rule».

Joe: Yeah, the Knicks rule!

В графі «особисте» пише: «В ресторані кожен має платити за себе». – То це правильно!

Як бачимо, перекладач був змушений утворити новий жарт. По-перше, через те, що спортивна команда *New York Knicks* невідома вітчизняній аудиторії, по-друге, якщо замінити назву команди будь-якою українською, наприклад «Шахтар», глядач матиме сумнів в адекватності перекладу.

Підкреслимо, що, на нашу думку, задля збереження кінематографічної ілюзії при перекладі реалій, якщо реалія потребує заміни в мові перекладу, необхідно знайти таку заміну, яка б не викликала сумнівів у її використанні в оригінальному джерелі.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що відображення американської культурної специфіки є доволі складним завданням при перекладі аудіовізуальної продукції. Перекладачеві, з одного боку, потрібно зберегти національну забарвленість оригіналу, з іншого – зробити її зрозумілою для аудиторії реципієнта. До основних стратегій адаптації національно-специфічних одиниць при АВП віднесемо пояснення (додавання), заміну маловідомих американських реалій більш відомими американськими або міжнародними. Зібраний і проаналізований фактичний матеріал дає можливість виокремити випадки, коли переклад культурно-специфічних одиниць є неможливим і некоректним. Зокрема, безеквівалентні реалії, пояснення яких призведе до втрати синхронізації аудіоряду (або тексту субтитру) й відеоряду.

Перспективи подальшого дослідження. До перспективних питань, що потребують подальшого наукового вивчення, вважаємо за доцільне віднести порівняльний аналіз аудіовізуального та літературного перекладу реалій.

Джерела та література

1. Бідасюк Н. В. Синхронний аудіовізуальний переклад: виклики професії / Н. В. Бідасюк, І. М. Кучман // Ученые записки Таврического нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Сер.: Филология. Социальные коммуникации. – Симферополь: ТНУ им. В. И. Вернадского, 2012. – Т. 25 (64). – № 4. Ч. 1. – С. 48–52.
2. Karamitroglou F. A proposed set of subtitling standards in Europe [Electronic resource] / F. Karamitroglou // Translation journal. – 1998. – Vol. 2, No 2. – Available from: <http://www.accurapid.com/journal/04stndrd.htm>
3. Tomaszkiwicz T. Les operations linguistiques qui sous-tendent le processus de sous-titrage des films / T. Tomaszkiwicz. – Poznan: Adam Mickiewicz University Press, 1993. – P. 223–227.

Куликова Анастасія. Стратегии передачи специфики современной американской культуры при аудиовизуальном переводе. В статье освещается проблема аудиовизуального перевода, которая слабо разработана в Украине, в частности выявлены стратегии адаптации национально-специфических единиц, которые отображают особенности культуры американского народа. Рассматриваются факторы, которые влияют на стратегии перевода аудиовизуальной продукции. Охарактеризована проблема выбора стратегии перевода национально-специфических единиц на основе анализа и систематизации исследований зарубежных ученых. Выявлены основные стратегии адаптации американских реалий к адекватному восприятию украинской аудиторией. Установлены случаи, в которых перевод национально-маркированной лексики невозможен или некорректен.

Ключевые слова: адаптация, аудиовизуальный перевод (АВП), аудиовизуальный текст, закадровый перевод, калькирование, реалия, субтитрование.

Kulikova Anastasiya. Strategies of American Culture Transfer in Audiovisual Translation. The present paper deals with the problem of audiovisual translation, which is new to Ukrainian research in translation studies, and focuses on the strategies of adaptation of cultural specific units which represent American nation. Factors which influence the choice of strategies in audiovisual translation are looked upon. The problem of the correct choice of the strategies in translation of cultural specific units is characterised on the basis of analysis and systematisation of foreign researches. Core strategies of adaptation of American national specific units for the adequate perception by Ukrainian audience are revealed. The cases in which the translation of cultural specific units is impossible or incorrect are indicated.

Key words: adaptation, audiovisual translation (AVT), audiovisual text, calques, subtitling, voice-over translation.

Стаття надійшла до редколегії
11.02.2013 р.

УДК 81'255:81'276.12=133.1

Андрій Білас

**Знижені розмовні одиниці в авторській мові роману Б. Віана
«Червона трава»: перекладознавчий аспект**

У статті розглянуто особливості відтворення зниженої розмовної лексики у французькому художньому дискурсі на функціональному рівні. Досліджено способи і засоби трансляції функціональної специфіки зниженого розмовного компонента авторської мови в українському перекладі роману Б. Віана «Червона трава». Встановлено, що у виборі засобів відтворення зниженої розмовної лексики одним із основних чинників виступає функція, яку вона виконує в художньому творі. Ідентифіковано функції зниженого розмовного вокабуляру у художньому тексті з поділом їх на функції блоку знижених розмовних одиниць і спеціальні функції окремих лексем.

Ключові слова: знижена розмовна лексика, функція, колоквіалізми, переклад, відтворення, декомпресія, трансформація.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасному перекладознавстві однією з найбільш важливих проблем є теоретичні та практичні аспекти перекладу, передусім лексичної своєрідності літературних творів. В останні десятиліття дедалі поширенішим у мовній сфері сучасної